

کودکان کار، معضلی بین‌المللی

تالیف

محدثه نقی زاده

میلا، میوه یان

انتشارات فرزندگان دانشگاه

۱۳۹۸

سرشناسه	:	نقی زاده، محدثه، ۱۳۶۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	کودکان کار، معضلی بین المللی / تألیف محدثه نقی زاده، میلاد میوه یان.
مشخصات نشر	:	تهران: فرزندگان دانشگاه، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	:	۳۳۴ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۵۳۸-۳۰-۵
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه.
موضوع	:	کودکان کار
موضوع	:	Child labor
موضوع	:	کودکان کار — قوانین و مقررات
موضوع	:	Child labor -- Law and legislation
موضوع	:	کودکان کار — قوانین و مقررات — ایران
موضوع	:	Child labor -- Law and legislation -- Iran
شناسه افزوده	:	میوه یان، میلاد، ۱۳۷۰ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۷ ۹۵۷/۶۲۳۱HD
رده بندی دیویی	:	۳۳۰۳۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۲۰۴۱

انتشارات فرزندگان دانشگاه

کودکان کار، معضلی بین المللی

تألیف: محدثه نقی زاده - میلاد میوه یان

ناشر: فرزندگان دانشگاه

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۳۸-۳۰-۵

مرکز فروش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، کوچه مینا، پلاک ۲۹، طبقه سوم

۰۲۱۶۶۹۷۹۵۲۶ - ۰۲۱۶۶۹۷۹۵۱۹

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۱
فصل اول.....	۱۹
کلیات.....	۱۹
فصل دوم.....	۸۴
تحلیل اسناد حقوقی بین المللی در زمینه ممنوعیت کار کودک.....	۸۴
فصل سوم.....	۱۶۰
بررسی اقدامات جهانی و ملی در راستای محو کار کودک و نقش و مسئولیت دولت ها در راستای تحقق آن.....	۱۶۰
فصل چهارم.....	۲۴۶
ایران و ممنوعیت کار کودک.....	۲۴۶
منابع و مأخذ.....	۳۲۳

پیشگفتار

کودکان کارگر به کودکانی گفته می شود که به صورت مداوم و پایدار به خدمت گرفته می شوند. کار کودک یک امر شایع و حتی شاید یک پدیده ی در حال رشد در جهان امروزی است. شاید بتوان گفت تمام کودکانی که کار می کنند با عدول از استاندارد های ملی و بین المللی و یا نقض آنها به کار مشغولند، این امر یک واقعیت عینی است و به سوانح مثال در موارد زیر مصداق دارد:

الف) کودکانی که در شرکت های صنعتی کوچک کارهایی انجام می دهند نظیر لمس سیم های ظریف خیلی ریز که منجر به فقدان بینایی آنها از سنین ۵ تا ۸ سالگی می شود.

ب) کودکان چوپان که با مالکان املاک بزرگ قرارداد می بندند تا در طول روز ۱۵ ساعت کار کنند.

ج) کودکانی که در معادن زیر زمینی کار می کنند.

د) کودکانی که به عنوان کارگر فصلی و ارزان در مزارع مرطوب آشته به ماده ضد آفت طاعون به کار گرفته می شوند.

ز) کودکان در داد و ستد های خیابانی - یک وضعیتی که در جهان توسعه یافته شایع

است.

فقر و نیاز مادی علت اساسی کار کردن کودکان است. شرایط نامساعد اجتماعی و اقتصادی کودکان را به کار کردن مجبور می‌کند. این حالت اضطرار و نیاز مادی است که ایشان را وادار می‌دارد برای رهایی از فقر و بدست آوردن لقمه نانی به کار پردازند. عوامل دیگر نیز به نوبه خود این عامل اصلی و علت اساسی را تشدید می‌نمایند. از جمله این عوامل دیگر عبارتند از: مهاجرت از شهر به روستا و عدم ثبات شغلی سرپرست خانواده، نابسامانی وضع خانوادگی کودک به سبب غیبت پدر یا بیماری، از کار افتادگی، بزرگ، یکی از والدین، و یا عدم موفقیت کودک در تحصیل. روشن است که در مورد کودکان خانواده‌های فقیر غالباً به سبب فقر خانواده و عدم توانایی تحمل هزینه تحصیل کودکان، ایشان به تحصیل دشوار است، مضافاً به آنکه بی‌سوادی والدین نیز مشکلاتی در راه تحصیل کودک پدید آورده و نمونه و سرمشقی نامناسب برای وی می‌باشد. در کشورهای پیشرفته از لحاظ اقتصادی، اغلب کودکان در کشاورزی و غالباً در کنار خانواده خارج از ساعات کار و در ایام تعطیل تابستان کار می‌کنند. علاوه بر کشاورزی کودکان و نوجوانان در فعالیت‌های بازرگانی به عنوان فروشنده یا توزیع‌کننده کالا و در کار هتلداری و رستوران‌ریزه در زمان تعطیلات و در نقاطیکه مسافر زیاد است به کار می‌پردازند. آلبرت توماس اولین مدیر دفتر بین‌المللی کار عقیده داشت وضع نابسامان کودکان خردسال شاغل در کارهای ریسندگی و غیره و لزوم جلوگیری از آنان بیش از هر عامل دیگری انگیزه اقدامات اولیه و فعالیت‌های مربوط به ایجاد یک سازمان بین‌المللی بود که منجر به تأسیس سازمان بین‌المللی

کار گردید. به همین سبب در مقدمه اساسنامه سازمان بین‌المللی کار و در ضمن اصول کلی جزو فعالیت‌ها و اقداماتی که باید صورت گیرد حمایت از کودکان و نوجوانان ذکر شده است. این امر مجدداً در اعلامیه فیلادلفیا مورد تأکید قرار گرفته است. در راه اجرای اهداف فوق سازمان بین‌المللی کار مقاوله نامه‌ها و توصیه نامه‌های متعددی تصویب نموده است. در همین راستا، مقاوله نامه بدترین اشکال کار کودک (مقاوله نامه شماره ۱۸۲) و توصیه نامه شماره ۱۹۰، برنامه ملی اقدام جهانی سازمان بین‌المللی کار در مورد بدترین اشکال کار کودک (ک) ارائه شده در سال ۲۰۰۶ که دوره زمانی تا ۲۰۱۶ را مورد هدف قرار داده، ۱۱ مقاوله نامه در خصوص حداقل سن اشتغال در صنایع، کارهای دریایی کشاورزی کارهای غیر صید دریایی و غیره از جمله اسناد بین‌المللی هستند که بیشترین ارتباط را با کار کودک دارند. سازمان ملل در سال ۱۹۵۹ اعلامیه جهانی حقوق کودک را تصویب نمود و نیز در سال ۱۹۶۶ میثاقین بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و حقوق مدنی و سیاسی تصویب کرد که در آن دو توجه ویژه‌ای به کودکان شده است. ماده ۹ میثاق حقوق مدنی و سیاسی بیان می‌دارد: هیچ کس را نباید در بردگی یا انقیاد نگه داشت یا ملزم کرد که به کار تحمیلی یا اجباری بپردازد. ماده ۱۰ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به دولت‌های طرف آن سفارش می‌کند که افراد جوان را از بهره‌کشی اقتصادی و اشتغال به کارهای زیان‌آور برای اخلاقیات، تندرستی یا زندگی‌شان و نیز از کارهایی که احتمالاً مانع رشد طبیعی آنها می‌شود، محافظت نمایند. همچنین این سند، دولت‌ها را متعهد می‌

سازد که محدودیت‌های سنی وضع نمایند تا اشتغال کارمزدی کودکان پایین‌تر از آن سن ممنوع و طبق قانون مجازات گردد. همچنین سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۹ کنوانسیون حقوق کودک را تصویب کرد که جامع‌ترین سند در خصوص حقوق کودک می‌باشد. سازمان بین‌المللی کار در سال ۱۹۹۲ برنامه بین‌المللی در خصوص محو کار کودک با هدف کلی محو تدریجی کار کودک که این هدف باید از طریق بالا بردن قابلیت و توانایی کشورها برای مقابله با این مشکل و ارتقا جنبش جهانی برای مبارزه با کار کودک، صورت می‌گرفت، را پایه‌ریزی کرد. در حال حاضر IPEC دارای نهاد‌هایی است که در ۸۰ کشور می‌باشد. IPEC بزرگ‌ترین برنامه مربوط به کار کودک و بزرگ‌ترین برنامه عملیاتی سازمان بین‌المللی کار می‌باشد. IPEC شیوه‌های گوناگونی را برای دست‌یافتن به اهدافش در نظر گرفته است برای مثال از طریق توسعه برنامه‌هایی در سطح کشورها در خصوص اصلاح خط‌مشی‌ها، در نظرگیری اقدامات جدی برای پایان دادن به کار کودک و همچنین ارتقا سطح آگاهی برای تغییر نگرش‌های اجتماعی و ارتقا تصویب و به کارگیری موثر کنوانسیون‌های سازمان بین‌المللی کار در خصوص کار کودک. این تلاش‌ها باعث شده‌اند که صد‌ها هزار کودک از کار و ورود به نیروی کار بازداشته شوند. براساس آمار سازمان جهانی کار، سالانه ۲۱۵ میلیون کودک ۵ تا ۱۴ ساله در جهان محروم از کودکی می‌شوند. طبق این آمار ۱۲۰ میلیون نفر از آنها وارد بازار کار شده و مشغول به کار تمام وقت هستند که از میان ۶۹ درصد در بخش کشاورزی و ۹ درصد در صنعت کار می‌کنند. ۶۱ درصد این کودکان

در آسیا، ۳۲ درصد در آفریقا و ۷ درصد در آمریکای لاتین زندگی می کنند. قاچاق انسان از راه های عمده وارد کردن این کودکان به بازار است. بر اساس آمارهای موجود، هم اکنون ۳۸۰ هزار کودک ۱۰ تا ۱۴ ساله در سراسر کشور به صورت ثابت مشغول به کار هستند و حدود ۳۶۰ هزار کودک نیز به عنوان کارگر فصلی فعالیت دارند. آنگونه که از گزارش سازمان بین المللی کار و آماری های ارائه شده بر می آید مشکل کار کودک در همه جای دنیا دیده می شود و کمتر کشوری را می توان یافت که از این پدیده مبرا باشد. گزارش برخی از فعالین حیطه آسیب های اجتماعی در کشور ایران قریب به ۱/۵ میلیون کودک کار می کنند. اگرچه انجمن حمایت از حقوق کودکان آمار را بیش از این می داند. سازمان های مسئول معمولاً هر ساله خبر از جمع آوری بیست تا سی هزار کودک خیابانی از سطح شهر های بزرگ می دهند و اینکه متأسفانه باندهای تبهکاری وجود دارند که سعی می کنند از اینگونه کودکان در جهت نیل به مقاصد غیر قانونی خود بهره مند شوند. در جامعه ایران کودکان مهاجر زیادی نیز زندگی می کنند که یا وصف قانونی شناخته شده ندارند و یا حتی هم بت آنها زیر سوال است و از سند هویتی نیز محروم هستند. این کودکان نیز به انواع کارها سوق پیدا می کنند و از جمله آسیب پذیر ترین کودکان هستند.

در زمینه ممنوعیت کار کودک و حمایت از کودکان کارگر جمع آوری مطالب به زبان فارسی تا حدودی دشوار بوده است. چرا که هیچ کتاب فارسی که به طور تخصصی به مسئله کار کودک در حقوق بین الملل و ضرورت ممنوعیت کار آنها توجه

داشته باشد، وجود ندارد. در ابتدا باید اشاره شود که در کتاب های فارسی همچون حقوق سازمان های بین المللی هیچ اشاره ای به کار کودک نشده است. این کتاب ها تنها به بررسی ساختاری هر سازمان از جمله سازمان بین المللی کار می پردازند. از این دسته کتاب ها به طور نمونه می توان به این موارد اشاره کرد:

۱. شاز، محمد حسن، سازمان های بین المللی، انتشارات دانشگاه امام صادق، چاپ اول ۱۳۸۵؛

۲. موسی زاده، حقوق سازمان های بین المللی، انتشارات پازنگ، چاپ اول ۱۳۷۶؛

۳. ناصر زاده، بابک، کنوانسیون های سازمان های بین المللی، انتشارات بهنامی، چاپ اول ۱۳۸۶؛

این وضعیت حتی در خصوص کتاب های انگلیسی ترجمه شده به فارسی نیز وجود دارد به عنوان نمونه می توان به این کتاب اشاره کرد:

۱. آرچر، کلیو، سازمان های بین المللی، ترجمه ی فرزانه عبدالملکی، نشر میزان، چاپ اول ۱۳۸۴.

اصلی ترین کتابی که به زبان فارسی در زمینه حقوق کار و کار کودک به طور کلی یافت می شود " کتاب حقوق بین المللی کار" نوشته دکتر عزت الله عراقی (موسسه انتشارات دانشگاه، تاریخ انتشار ۱۳۶۷) می باشد. این کتاب به طور کلی به حقوق کار و

کارگران می پردازد که بخش هایی از این کتاب مربوط به بررسی اجمالی مفاد مقوله نامه های سازمان بین المللی کار در زمینه کار کودک است. در فصل چهارم از بخش ۳ این کتاب عناوینی چون تاریخچه کار کودکان، علل کار کودکان، معیارهای مربوط به حداقل سن شروع به کار در بخش های مهم اقتصادی مشاهده می شود و به نقش و فعالیت های دیگر سازمان های بین المللی در زمینه کار کودک توجهی نکرده است و نگاهی گذرا را احاطی به بحث کار کودک داشته است و با توجه به قدیمی بودن این کتاب مشخص است که استنادها و اطلاعات به روز شده در زمینه کار کودک را نمی توان در این کتاب مشاهده کرد. هرچند، این کتاب یکی از منابع ارزنده در زمینه کار کودک است که در کتاب «حقوق الب» به مطالب آن ارجاع داده خواهد شد. برخی دیگر از کتاب ها هم هستند که به صورت کلی، مقوله نامه های سازمان بین المللی کار توجه داشته اند نه کار کودک از جمله مواردی از این کتاب ها می توان به شرایط کار (مقوله نامه ها و توصیه نامه ها) ترجمه دکتر مهیبتی، موسسه کار و تامین اجتماعی ۱۳۷۹ اشاره کرد. همچنین برخی از کتاب های حقوق بشری وجود دارند که صرفا به حقوق کودک پرداخته اند نه کار کودک که از جمله این کتاب ها می توان به کتاب تاریخچه و اسناد حقوق بشر در ایران (نوشته ی شیرین عبادی، انتشارات روشنگران و مطالعات زنان، تهران، ۱۳۸۳) و کتاب نهادهای حقوق بشر: جمهوری اسلامی ایران و سازمان ملل متحد (نوشته ی رضیه ی موسوی فر، نشر گرایش، ۱۳۸۲) اشاره کرد.

برخی از مقالات فارسی به چاپ رسیده به طور اجمالی به بررسی مقاوله نامه های سازمان بین المللی کار در زمینه کار کودک می پردازند به عنوان مثال، مقاله ی " نگاهی به کنوانسیون بدترین اشکال کار کودک " (نوشته بهنام غفاری فارسائی، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۸، شماره ۲، تابستان ۱۳۸۷) به لحاظ شکلی به بررسی این کنوانسیون و مفاد آن می پردازد. مقاله " کودک و کار کودک در اسناد بین المللی و قوانین داخلی ایران " (مجتبی همتی، کار و جامعه شماره ۵۳) این مقاله به لحاظ - اعمه شناختی و از منظر علوم اجتماعی به بررسی حقوق کودک و کار کودک در کنوانسیون حقوق کودک و در ایران می پردازد که خلاء یک تحلیل حقوقی در آن به چشم می خورد. مقاله دیگری که به مقوله حقوق کودک پرداخته است، بررسی تطبیقی حقوق کودک در اسناد و مقاوله نامه های بین المللی با قوانین و مقررات داخلی (نوشته ی امیر ایروانیان، مجله بررسی، شماره ۳۸، ۱۳۸۲) می باشد که این مقاله هم صرفاً به حقوق کودک پرداخته است نه کار کودک.

با توجه به اینکه سازمان بین المللی کار اصلی ترین سازمان تخصصی است که به مقوله کار از جمله کار کودک می پردازد مقالات انگلیسی به روز و متعددی در زمینه کار کودک منتشر کرده است که کمک ارزنده ای به این کتاب می کنند و به نحو مطلوب از آنها استفاده خواهد شد.